

Eu când scriu pentru băieți semnez Septimiu Popa, iar când scriu pentru fete, semnez Adelina Istrate

Preot Viorel Thira

Baia Mare

Septimiu Popa a fost fiu de preot greco-catolic și s-a născut în localitatea Salcâu din jud. Sibiu. A făcut liceu și Teologia la Blaj, după care a funcționat ca preot în câteva sate din Câmpia Transilvaniei până în anul 1920, când a fost numit profesor de religie La Școala Normală de fete din Cluj, unde a funcționat până în anul 1940 când, în urma Dictatului de la Viena, s-a refugiat la Timișoara, unde a făcut în continuare gazetărie pentru popor și unde în anul 1944 a reușit să publice o antologie cu cele mai reprezentative din schițele sale, cu titlul „Cuiul de la inima noastră” și unde, după cum se spune, a trecut la cele eterne în anul 1946.

Septimiu Popa în viața lui a făcut publicistică literară, teologică și culturală, într-o mulțime de ziare și reviste ale vremii din care amintim: **Țara Noastră, Adevărul literar, Universul literar, Flacăra, Familia, Foaia noastră, Cultura poporului, Înfrățirea poporului, Patria, România literară din Arad, România nouă, Viața creștină din Cluj, Comoara satelor și Unirea din Blaj** și altele. Pe lângă acestea Septimiu Popa a colaborat la aproape toate almanahurile ce au apărut în vremea lui la Cluj și Blaj.

Meritul principal al lui Septimiu Popa ca și a lui Al. Lupeanu Melin a fost acela, că s-au priceput de minune să coboare la nivelul oamenilor de rând, în deosebi al țăranilor cele mai importante momente din istoria națională cât și de educație morală. Ei s-au străduit alături de preoți și învățători, să forjeze caractere care să ducă mai departe cele mai nobile simțăminte de care au fost animați înfăptuitorii Unirii din 1918. Septimiu Popa a fost după cum se exprima Ioan Bianu despre Nicolaie Fauletti „popă românesc de sat și om de litere în Ardeal”.

Septimiu Popa a fost membru activ al „Asociației presei române din Ardeal și Banat”, asociație care în anii 1926 și 1928 au publicat câte un almanah în care are și Septimiu Popa câte o schiță.

Trebuie să amintim aici că Septimiu Popa a făcut parte din comitetul de redactare al Enciclopediei Minerva care a apărut la Cluj în 1929. El a redactat articolele privind Biserica romano-catolică și Biserica greco-catolică, generalități.

În tipul petrecerii lui pe pământ Septimiu Popa a alcătuit cincisprezece cărți și cărțulii, din care reținem ca deosebit de importante: „Temnițele Clujului” în care își descrie închisoarea făcută alături de alți intelectuali în toamna anului 1916, arestați de către unguri de frica intrării trupelor române în Ardeal.

Apoi „Caravanele Ardealului” care completează în mod fericit „Evocările din viața Blajului” de Al. Lupeanu Mein, și „Mângâierea bunului creștin” care conține cuvântări la toate Duminicile și Sărbătorile anului bisericesc, alcătuite pe înțelesul poporului, scrise într-o limbă curat românească și fără neologisme supărătoare.

Coperțile primelor două cărți sunt admirabile. Pe coperta primei cărți apare pe fond alb, un perete din curtea unei închisori, care are un geam cu gratii prin care un popă românesc întinde mâna să primească de la o tânără țarancă îmbrăcată în costum săliștenesc o cutie de chibrituri. Foto Bordan Cluj.

Pe coperta celei de a doua cărți, în partea de sus apare un sat românesc din Ardeal cu biserică și școală, iar în partea de jos se vede un drum de țară unde sub ramurile unor copaci care își scutură frunzele fiind toamnă, se văd caravanele de elevi care de pe tot cuprinsul Ardealului se îndreaptă spre Școlile din Blaj.

Unii merg călare, alții merg pe jos cu desagii în spate, după cu li starea. Unii merg cu părinții, iar alții singuri. Printre ei se vede și un popă românesc care își duce odraslele la Blaj. Ce metaforă minunată „Cravanele Ardealului” de unde a răsărit soarele românilor” cum spunea Eliade Rădulescu. După cum ne informează Septimiu Popa printr-un post scriptum de la sfârșitul cărții, desenul a fost alcătuit de către profesorul Emil Cernea de la Liceul George Barițiu din Cluj.

Starea aceea de mare euforie pricinuită de Marea Unire din 1918, mai mulți scriitori români au făcut diferite turnee prin Ardeal, din grupul lor a făcut parte și Septimiu Popa care în autobus sau în tren le cânta cu glas tăragănat cele mai îndrăgite romane ale vremii și mai ales „Pe lângă plopii fără soț” de M. Eminescu atât de îndrăgită de el.

În șezătoarea organizată la Dej în anul 1939, Septimiu Popa a citit schița „Pe lângă plopii fără soț”, care a emoționat sala până la lacrimi. (Cf. Virgil Carianopol, Scriitori care au devenit amintiri).

În alt turneu, scriitorii, ajunși la Sighetu Marmăției, cum mai aveau câteva ore până la începerea șezătorii au plecat la plimbare ca să cunoască orașul. Întâmplarea a făcut ca învățătorul și gazetarul Ion Berinde reputat ziarist local, să plece la plimbare cu Septimiu Popa pe strada M. Eminescu spre grădina Morii (parcul orașului) pe drum cei

doi au discutat diferite probleme de gazetărie și istorie maramureșeană. Ajunși la Grădina Morii Ion Berinde i-a spus lui Septimiu Popa că tare mult îi place cum scrie dânsul pentru băieți dar tot așa de mult îi place și cu scrie și doamna Adelina Istrate pentru fete, la care Septimiu Popa i-a răspuns zîmbind „când scriu pentru băieți semnez Septimiu Popa, iar când scriu pentru fete semnez Adelina Istrate” pentru a fi cât mai aproape de sufletele lor întrucât scopul unic al vieții mele a fost să formez caractere în duhul tradiției noastre naționale. Mărturisirea aceasta atât de semnificativă i-a fost lui Ion Berinde de mare folos pe drumul spinos al gazetăriei. (Mărturisire culeasă de la regretatul Ion Berinde)

Acum să facem o plimbare de plăcere prin cărțile lui Septimiu Popa atât de îndrăgite de ardelenii acelor vremuri.

În 1916 când s-a auzit în Ardeal că România s-a hotărât să intre în război alături de aliați contra Austro-Ungariei, autoritățile maghiare din Ardeal au procedat la arestarea preoților, învățătorilor și ai altor fruntași români.

În aceste împrejurări Septimiu Popa cu încă câțiva preoți greco-catolici întemnițați la Cluj, fiind supuși la tot felul de umilinte și batjocuri.

În anul 1937 Septimiu Popa s-a hotărât să nu ducă cu sine în lumea de dincolo de moarte cele întâmplare la temnița din Cluj în 1916 ci să le fixeze în scris. Astfel a redactat „Temnițele Clujului, Din însemnările unui popă românesc”.

Septimiu Popa a fost în toată viața lui extrem de modest. Iată ce mărturisește în „Cuvântul înainte la Temnițele Clujului”: N-am făcut cauzei naționale românești vreun serviciu atât de special, ca să merit marea cinste a arestării. Această arestare a fost efectul spaimei ce cuprinse pe dușmanii noștri seculari în clipa, când frații de dincolo de Carpați au pornit războiul pentru întregirea neamului”.

Când au fost în joc mari interese ale neamului românesc cum au fost la Suplex... în 1791, cum a fost pe câmpia libertății de la Blaj în 1848 și cum a fost la Marea Unire din 1918, Blajul și Sibiul au făcut cauză comună. Tot așa a fost și în temnițele din Cluj în 1916: „Nu pot să uit niciodată dulcea armonie confesională ce domnea în toate cele trei temnițe ale Clujului. De dragul acestei armonii, mărturisesc sincer, că mă apucă și acum câteodată ... dorul temniței.”

Lucrul acesta este perfect adevărat întrucât Septimiu Popa nu a făcut niciodată discriminare confesională, iar prin parohiile prin care a trecut s-a înlocuit la diferite servicii religioase cu preotul ortodox prin

largă înțelegere a episcopilor de pie memorie N.Colar și Iuliu Hossu, socotindu-se „popă românesc de două confesiuni”

Preotesele românce băteau deseori drumul Clujului să-și vadă soții arestați, dar nu li s-a permis niciodată să-i vadă fiind silite să-și lase pachetele la Procuratura militară și după ce s-au odihnit pe câte o bancă din parcul în care este zidită Catedrala ortodoxă să se îndrepte spre casă cu cultă durere în suflet. Septimiu Popa mai spune că în locul acesta unde a fost zidită Catedrala ortodoxă mai înainte de a fi sfințită de vreun arhiereu, a fost sfințită de lacrimile acestor preotese, lucru extrem de mișcător.

Tulburătoare în acest volum este schița „Rudeniile” în care este vorba de o țărancă de pe Someș, care a mers la Cluj să-și cumpere var pentru a-și vărui casele. În târg văzându-o o altă femeie cu sacul o întrebă ce vrea să cumpere, iar ea a răspuns că var pentru a-și vărui casele, întrucât își așteaptă rudeniile. Un jandarm maghiar auzind discuția a înțeles că așteaptă armata română să treacă Carpații. Jandarmul maghiar a sărit pe loc asupra ei și i-a tras două palme de să-i sară dinți din gură și a arestat-o pe loc, deși avea copil de țâță. Femeia nu s-a putut apăra în fața judecătorilor. A ajuns în pușcărie unde a înnebunit și pe un timp Septimiu Popa a întâlnit-o la casa de nebuni în totală inconștiență.

În Calendarul revistei „Foaia noastră” pe anul 1837 - Septimiu Popa publică schița „Prescură neslujită” în care este vorba de o bătrână aidoma Fefelegei lui Ion Agârbiceanu, care lucra cu ziua prin sat și duce la un moment dat doi pumni de făină la o prescurăreasă să-i facă o prescură pentru a face pomenire la a slujbă pentru bărbatul și fata ei morți demult. Duce prescura acasă, o așează pe masă și se culcă fără să fi mâncat ceva în ziua aceia. Peste noapte ademenită de mirosul prescurii proaspete fără să-și dea seama ce face, buimăcită de somn întinde mina ne masă și mănâncă jumătate prescura și apoi își dă seama ce a făcut.

Speriată de întâmplare, coboară în drum, și se plimbă prin fața casei parohiale așteptând să se aprindă lampa și să se scoale preotul pentru a merge la biserică la slujbă. Când acesta se scoală merge să-i spună ce a pățit și că în această situație nu se mai poate face slujba, dar preotul îi spune să aducă bucata care a mai rămas din prescură. Liturghia se face cu multe lacrimi și emoții după care preotul mărturisește că a fost cea mai dulce și sfântă liturghie din viața lui, ca sufletul acestei bătrâne bătută de nevoi.

Septimiu Popa făcând liceul și Teologia la Blaj și ținând seamă de trecutul istoric al acestei localități, a avut întotdeauna cultul Blajului socotindu-l loc sfânt și fântână miraculoasă a darurilor. Pentru neamul românesc, amintindu-și în totdeauna că Ioan Heliade Rădulescu participant la Marea Adunare Națională de pe câmpia libertății, și-a ridicat pălăria de pe cap și a exclamat: „De aici a răsărit soarele românilor”, iar M. Eminescu ajuns la Blaj a exclamat: „Te salut mică Romă.”

În anul 1937 profesorul și scriitorul blăjan Al. Lupeanu Melin a publicat cartea „Evocări din viața Blajului” dar autorul ei care mai avea atâtea de spus în toamna aceluia an a trecut la cele eterne plâns de tot Ardealul românesc.

În anul 1938 prietenul său Septimiu Popa a publicat „Caravanele Ardealului” minunată continuare a cărții lui Al. Lupeanu Melin. În această carte Septimiu Popa povestește cu pană de adevărat scriitor tot ce știa el mai frumos și mai important despre Blaj.

Aceste două cărți despre Blaj sunt „ca doi brazi dintr-o tulpină, ca doi ochi într-o lumină”, fiind unele din cele alese minuni ale Blajului.

A scrie despre aceste două cărți este o încercare temerară identică cu încercarea cuiva care ieșind dintr-o încăpere ar încerca să cuprindă lumina soarelui în pumni, dar observă că în pumni rămâne întunerecul, iar lumina lui îl cuprinde din toate părțile.

Spre sfârșitul veacului al XIX-lea a apărut la București un curent antieminescian patronat de Aron Densușianu și combătut de Titu Maiorescu, Alexandru Vlahuță și alții.

La Blaj acest curent s-a concretizat în lucrarea canonicului Al. Crama intitulată „Mihail Eminescu, studiu critic” Blaj 1891, studiu care apăruse mai întâi în ziarul Unirea.

De la ce idei a plecat Al. Crama pentru al „nimici” pe M. Eminescu. Acestea în rezumat sunt următoarele: Versurile sale nu au nici o valoare. Sunt imorale și periculoase pentru educația tineretului. Îl contestă originalitatea, socotindu-l plagiator a lui N. Lenau. Îi găsește celui mai strălucit scriitor român greșeli lingvistice. Întrucât M. Eminescu nu are nici un titlu universitar, nu poate avea nici talent poetic. Ba dacă îmi aduc bine aminte cum am citit cartea cu mulți ani în urmă, la un moment dat Al. Grama exclamă: „pociu să zicu că este un mare prostu”.

Dup cum se vede din cele de mai sus, toate acuzațiile sunt ridicole, lipsite de orice temei. Publicistul Iosif Schiopolu scriind un

pamflet contra Blajului, la un moment dat spune că a dat carte unui câine care mâncând-o a murit otrăvit..

La apariția acestei cărți Aron Densușianu a triumfat la București socotindu-l pe Eminescu total „nimicit” spre hazul tuturor celor care erau pe deplin conștienți de valoarea lui Eminescu.

Septimiu Popa prin articolul „Curentul antieminescian din Ardeal” din Caravanele Ardealului explică acest lucru prin următoarele:

Nota pesimistă a poeziilor lui Eminescu, în contrast cu naționalismul exagerat al Blajului, unde „după fiecare al cincilea cuvânt, era cuvântul națiune”. Contradicția reală sau aparentă, între morala rigidă a teologi lor blăjeni și poezia lui Eminescu. Felul lui Eminescu de a vedea femeia. Temele abordate de Eminescu în poezie în deosebi problema amorului. Apoi au pus față în față poezia lui Eminescu cu poezia lui A. Mureșeanu și D. Bolintineanu și au găsit-o nepotrivită pentru educația tineretului.

După aceia antieminescianismul a prins teren la Blaj după apariția la București a revistei „Semănătorul” care avea la Blaj peste două sute de abonați. Cât și alte argumente care de care mai ridicole și lipsite orice temei.

Dar această nebunie nu a ținut prea mult la Blaj și M. Eminescu a fost așezat pe panoul de onoare al personalităților blăjene, întrucât el a arătat lumii sufletul și inima acestui pământ, iar Ștefan Cacoveanu și E. Dăianu și-au scris amintirile privind trecerea lui Eminescu prin Blaj.

În scurgerea vremii, Al. Crama a rămas doar o metaforă prin care au fost caracterizați aceia care au intrat abuziv într-un domeniu în care nu se pricepeau deloc și s-au acoperit de ridicol.

Metafora aceasta a folosit-o și Lucian Blaga pentru a ataca pe D. Stăniloae la apariția cărții: „Poziția d-lui Lucian Blaga față de creștinism și ortodoxie” Sibiu, 1942, ca răspuns la lucrarea acestuia: „Religie și Spirit”. (vezi „De la cazul Grama la tipul Grama” în rev. Saeculum di iunie 1943, și interviul din ziarul Viața din 1942).

Metafora lui Lucian Blaga este cu totul nepotrivită întrucât D. Stăniloae cel mai mare teolog ortodox al secolului XX nu poate fi conparat cu Al. Grama. Ca urmare al acestui răspuns Lucian Blaga s-a supărat foc pe teologii sibieni și nu a mai trecut prin Sibiu vreo doisprezece ani, până în vremea mitropolitului Nicolae Colan, cu care fusese coleg de clasă la Liceul Andrei Șaguna din Brașov, printr-o

fericită întâmplare, fiind în audiența la mitropolitul N. Colon, am văzut această emoționantă întâlnire în prezența lui Ioan Lupaș.

Cartea „Caravanele Ardealului” conține 28 de articole care de care mai interesante din viața Blajului și ale Ardealului românesc de altădată care trebuie citite cu sufletul și înțelese cu inima, fiind cele mai simțite lucruri lăsate de Septimiu Popa.

În încheierea volumului: „Cuiul de la inima noastră” publică articolul „Martor îmi este Dumnezeu...” cuvânt de rămas bun adresat colegilor și elevilor săi la retragerea din învățământ în anul 1941, fiind cel mai simțit cuvânt citit de mine vreodată pe această temă.

În articolul: „Doi oameni cum nu mai pot să mai existe” din volumul Caravanele Ardealului, publică cuvântarea extern de emoționantă rostită în sala festivă a Liceului Sf. Vasile din Blaj la comemorarea lui Pavel Dan și Al. Lupeanu Melin, care este tot ce se putea spune mai frumos despre aceste două personalități blăjene.

Din cele arătate mai sus rezultă că literatura română are un relief extrem de bogat și că literatura nu se reduce numai la marii clasici ci are în cadrul ei și scriitori mai modești prin a cărei operă ne plimbăm cu mare plăcere și cu folos de lungă durată.

Bibliografia în volum a lui Septimiu Popa

1. *Crucea Domnului, semnul bucuriei și mântuirii noastre*, Blaj 1918.
2. *Despre Sf. Scriptură sau Biblia*, Vulcan, ed. revistei Calea vieții 1916.
3. *La mijlocul postului...* Cluj 1907.
4. *Vai inima*, povestiri, Arad, 1925.
5. *Mângăierea bunului creștin* (predici la toate Duminecile și sărbătorile anului), Cluj 1925.
6. *Când au răsunat munții*, Cluj, 1928.
7. *În drum spre fericire și alte schițe fugare apărute sub pseudonimul Adelina Istrate*.
8. *Temnițele Clujului, însemnările unui popă românesc*, Cluj 1937.
9. *Curierii ideii naționale. Holul tinerimii școlare române în mișcările naționale din anul 1848*, Cluj, 1936,
10. *Flori din grădina raiului...* Sibiu 1933.
11. *Câteva femei mari*, Cluj 1932.
12. *Scrutarea cea mai dulce*, Biblioteca Dimineața București f.a.
13. *Caravanele Ardealului*, Cluj 1938.

14. *Cuiul de la inima noastră și alte povestiri și amintiri*, Timișoara 1944.

15. *Diferite schițe și povestiri publicate în diferite almanahuri*.